

У власних дослідженнях вольових якостей ми розглядаємо їх як стійкі утворення в структурі особистості, що виявляються в будь-яких ситуаціях та вимагають прояву зусиль, спрямованих на долання перешкод, що виникають в результаті діяльності особистості.

Щодо класифікації вольових якостей, також можна відмітити відсутність єдиного підходу серед фахівців. Навіть у переліку якостей, що пов'язані з волею, багато суперечностей. Найчастіше вчені прагнуть класифікувати вольові якості з опорою на функціональний прояв волі. Так, В.І. Селіванов [5, с. 133] об'єктивним критерієм для класифікації вольових якостей виділяє динаміку процесів гальмування та збудження. Вчений виділяє вольові якості, які викликають імпульс до прояву активності, прискорення або посилення розпочатої дії (ініціативність, рішучість, сміливість, енергійність, хоробрість), та ті, які уповільнюють та послаблюють активність (витримку, витривалість, терпеливість). Схожі погляди на класифікацію вольових якостей у Ф.Н. Гоноволіна, В.Д. Небиліцина та інших.

Інший підхід наводиться в дослідженнях В.К. Каліна. Так, вчений виділив базальні (первинні) та системні (вторинні) вольові якості. Прояви базальних вольових якостей виражаються у односпрямованих регуляторних діях свідомості, а системні вольові якості включають функціональні прояви не лише вольової сфери, але й емоційної та інтелектуальної.

Аналіз різноманітних підходів щодо класифікації вольових якостей дозволяє виділити дві великі групи: класифікації, за основу яких був взятий функціональний компонент прояву волі, вольової регуляції, вольових дій (Ф.Н. Гоноволін, В.К. Калін, В.В. Нікандров, С.Л. Рубінштейн, В.І. Селіванов та ін.) та класифікації, побудовані на основі значущості вольових якостей для практичної діяльності (П.А. Рудик, А.Ц. Пуні, Є.П. Щербаков та ін.). Ці групи класифікації є взаємодоповнюючими, та не суперечливими.

Розгляд різних підходів щодо природи волі, вольових якостей і можливостей їх дослідження, показав відсутність однозначних трактувань і поглядів серед вчених. З одного боку, така позиція ускладнює розгляд вольової сфери, а з іншого – надає широкий спектр для досліджень. Наш подальший інтерес буде спрямований на дослідження окремих вольових якостей, виявлення існування провідних для успішного конкурентоспроможного фахівця.

Література

1. Выготский Л.С. Психология / Л.С. Выготский – М.: Из-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 1008 с.
2. Калинин В.К. На путях построения теории воли / В.К. Калинин // Психологический журнал, Т.10, № 2, 1989. – С. 46-55.
3. Иванников В.А. Психологические механизмы волевой регуляции / В.А. Иванников – М.: Издательство УРАО, 1998. – 142с.
4. Ильин Е.П. Психология воли/ Е.П. Ильин – СПб: Издательство «Питер», 2000. – 288с.
5. Селиванов В.И. Избранные психологические произведения (воля, ее развитие и воспитание) / В.И. Селиванов - Рязанский пед. институт. – Рязань, 1992. – 576с.

ЧЕСНІСТЬ ЯК МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ЯКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Цимбалюк Ірина Миколаївна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир
Науковий керівник – канд. псих. наук
доц. Котлова Людмила Олександрівна.

Чесність – це одна з основних граней людських чеснот, моральна якість, що відображає одну з найважливіших вимог моральності. Вона включає: правдивість,

принциповість, вірність прийнятим зобов'язанням, суб'єктивну переконаність у правоті проведеної справи, щирість перед іншими й перед самим собою відносно тих мотивів, якими людина керується, визнання й дотримання прав інших людей на те, що їм законно належить [4].

Чесність – характеристика вчинків окремої особистості по відношенню до інших людей, основою яких є дотримання суспільних норм та правил. Чесність – основа довірливого спілкування між людьми. Протилежність чесності – брехня, обман, лицемірство.

Сутність правдивості, її структура, види та форми, фактори, що впливають на її формування, розкриваються в філософській літературі, де й розглядається співвідношення правдивості і таких етичних категорій як «добро», «справедливість», «відповідальність», «совість», «чесність». При цьому виявляється специфічність етичної категорії «правда», її відмінність від гносеологічної категорії «істина». Правда суб'єктивна, істина об'єктивна. Істина одна, а правда – це лише точка зору конкретної людини на будь-яку подію або факт. Також визначається соціальна обумовленість правдивості, особливості її функціонування в системі моралі (Н. Белова, Д. Дубровський, С. Єфімов, Л.Котлова, Н. Кулматов, В. Печенев тощо) [2; 6].

Як екзистенційна цінність правда служить непереборною підставою совісті, гідності, свободи людини. Монтень зазначає, що слово «брехати» на латині означає майже те ж саме, що «йти проти совісті». Дотримання правди забезпечує особистості збереження, відновлення почуття соціальної самоцінності, без якого немає елементарної самоповаги, віри в виправданість своєї соціальної діяльності. Повстаючи проти неправди, людина часто втрачає ряд життєвих переваг і вигод, але знаходить більш високі цінності і перш за все стверджує свою справжню особистісну гідність [2].

У вітчизняній і зарубіжній психології правдивість розглядається як моральна якість особистості (Л. Кольберг, М. Мей, Ж. Піаже, Х.Хартшорн, Л. Запорожець, Н. Максимова, В. Мухіна, В. Обухов, та ін.) [2; 5]. У той же час проблема вивчення правдивості як особливої морально-психологічної якості особистості залишається все ще недостатньо розробленою.

У дослідженнях Д. Шимановського, Д. Дубровського в якості основної ознаки правдивості виділяється відповідність висловлюваного знання не фактам дійсності, а думкам, в яких ця дійсність відображена [7].

Д. Дубровський вважає, що правда як найвища цінність в умовах соціальної та психологічної реальності існує лише в протистоянні з неправдою, в боротьбі з нею, у протидії всіляким формам фальшивості і брехні. Говорити правду – це не тільки акт істини, а й акт волі. Таким чином виходить, що правда – це цінність, але вона здійснюється лише в діянні і, в свою чергу, дієва, тобто обумовлює інтенції, цілі, волевиявлення, служить джерелом духовної енергії. [3].

Д.С.Шимановський визначає правдивість в рамках моральної діяльності, тобто особистість сама обирає лінію поведінки та несе відповідальність за свій вибір. При цьому, велике значення має те, коли, кому, за яких обставин і чому висловлюється правда [7]. В. Знаков розглядає проблему розуміння суті правди. У межах даної проблеми виділяються дві найбільш значущі для суспільства сторони – соціальна та психологічна. Соціальний аспект проблеми розкривається у наступному питанні: чи можна робити предметом загального обговорення будь-які факти, події, що були насправді, а не спотворенні повідомлення про них вважати правдою? Психологічний аспект проблеми розуміння правди полягає в необхідності наукового аналізу слова «правда» і класифікації тих сенсів, які вкладають в це поняття люди [5].

На думку автора, в ситуаціях міжособистісного спілкування можна говорити про існування принаймні трьох типів розуміння правди суб'єктом – інструментальної, моральної і рефлексивної. Суть інструментальної правди полягає в тому, що суб'єкт, відкрито визнаючи факт скоєння будь-якого вчинку, керується утилітарними (іноді навіть корисливими) цілями або слідує моральному імперативу, живе по принципу «Люди завжди повинні говорити

правду». Моральна правда характеризується наступними особливостями. По-перше, необхідність висловлювання правди відповідає свідомій моральній позиції суб'єкта і його мотиваційній моральності. По-друге, психологічним фундаментом моральної позиції виступає уявлення людини про справедливість. Моральна правда заснована на припущеннях про те, як справедливо поводитись по відношенню до людей, а як ні. Для висловлювання такої правди головними є міркування, пов'язані з усвідомленням характеру впливу повідомлення на співрозмовника. Третій тип правди – рефлексивна правда – проявляється у висловлюваннях людей з розвинутою здатністю до особистісної та комунікативної рефлексії. У ситуаціях спілкування такі суб'єкти схильні ставити під сумнів адекватність своєї моральної позиції, критично оцінювати якості власної особистості. Вони роблять це головним чином для того, щоб відповісти на питання: чи мають вони моральне право сказати партнеру правду про його недоліки [5].

У дисертації Є. Г. Беякової виділяються чотири аспекти правдивості, традиційні для психологічних досліджень характеру і властивостей особистості. Перший аспект – правдива поведінка, тобто добровільна відповідність нормі правдивості, навіть якщо її порушення обіцяє людині певні вигоди при безкарності її дій. Другий аспект пов'язаний з мотиваційною сферою особистості. Він визначає правдиве ставлення до інших людей. Мотиваційний компонент служить свого роду показником розвитку когнітивного і поведінкового компонентів правдивості. Самі по собі, поведінка зовні, яка відповідає нормі правдивості та знання про сутність правдивості не можуть служити показниками високого рівня розвитку моральної сфери особистості. Необхідний аналіз мотивів, що спонукають до вибору особистістю лінії поведінки. Мотиваційний компонент виявляється проміжною ланкою, що зв'язує когнітивну і поведінкову сторону правдивості і перетворює знання в переконання, а переконання в відповідні форми поведінки. Третій аспект – когнітивний. Він включає моральні знання, уявлення і судження, пов'язані з нормою правдивості, а також характеризує оволодіння особистістю різними сторонами моральної категорії. Четвертий аспект – це переживання власної або чужої правдивості в плані самосвідомості при порушенні або навпаки слідуванні моральній нормі [1].

Отже, чесність – це особлива морально-психологічна якість особистості, яка може бути визначена через взаємозв'язок трьох компонентів: когнітивного, мотиваційного і поведінкового.

Література

1. Беякова, Е.Г. Психологические особенности развития правдивости при переходе из подросткового в юношеский возраст. / Е.Г. Беякова. Дисс. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук. - М., 1995. – 22с.
2. Дубровский Д.И. Обман. Философско-психологический анализ / Д.И. Дубровский. – М. –1994. – 119. с.
3. Дубровский Д.И. Полуправда: ее природа и социальные функции / Д.И. Дубровский // Философские науки. – 1990. – № 11. – С. 20-28.
4. Знаков В. В. Классификация психопатологических признаков истинных и неистинных сообщений в коммуникативных ситуациях // Психологический журнал. 1999. — № 2. – Т. 20. – С. 54-65.
5. Знаков В.В Психология понимания правды / В.В. Знаков. – СПб. – 1999. – 281с.
6. Котлова Л.О. Проблема честности личности в XXI столетии / Л.О. Котлова, С.А. Котловый // Освіта XXI століття: проблеми гуманізації, гуманітаризації та патріотизму в контексті євроінтеграційних процесів : тези доповідей І Всеукраїнської науково-практичної конференції, м.Житомир (12 грудня) / за ред.. Т.В. Семенюк, С.М. Коляденко, Н.П. Павлик. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2018. – С.106-109.
7. Шимановский Д.С. Честность как моральный принцип и качество личности. / Д.С. Шимановский. –М. –1975. – 64с.

МЕХАНІЗМ ЕСКАЛАЦІЇ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНОГО КОНФЛІКТУ

Шапран Тетяна Миколаївна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир.
Науковий керівник – доктор психологічних наук,
професор Журавльова Лариса Петрівна

Особистий внутрішній світ цікавив людину в усі періоди існування людства. Неможливо уявити особистість, яка б не зазнавала на шляху свого становлення, розвитку та подальшого існування внутрішньоособистісних сумнівів, протиріч чи конфліктів. І хоча за своє життя кожна людина неодноразово переживає внутрішньоособистісні конфлікти, цей процес ще й досі залишається недостатньо розкритим у науковому світі.

Кожен внутрішньоособистісний конфлікт унікальний, оскільки виникає як результат взаємодії особистісних і привнесених із соціуму цілей, мотивів, потреб, бажань, переконань. Проте існують і спільні риси для внутрішньоособистісних конфліктів. Так, Г.В. Ложкін, Н.І. Пов'якель, В.Л. Цветков [2; 5] виділяють три характерні особливості для всіх внутрішньоособистісних конфліктів. Першою з них є відсутність окремих конфліктуючих суб'єктів, оскільки цей конфлікт відбувається у внутрішньому світі одного конкретного суб'єкта. Друга особливість стосується форм прояву та перебігу внутрішньоособистісного конфлікту, так як зазвичай цей конфлікт супроводжується стресом, депресією, а іноді перероджується навіть у невроз. І нарешті третя особливість пов'язана з труднощами діагностування цього виду конфлікту, оскільки суб'єкту, який знаходиться у конфліктній особистісній взаємодії, важко усвідомити та маркувати свій стан, відокремивши його від захисної ейфорії чи власної компенсуючої активної діяльності.

Представлені нами матеріали розкривають зміст другої особливості внутрішнього конфлікту особистості, а саме уточнюють механізм ескалації внутрішньоособистісного конфлікту. Серед усієї кількості представлених у науковій психології дефініцій внутрішньоособистісного конфлікту ми зробили акцент на визначенні К. Левіна [6], оскільки саме в ньому враховано часову змінну, що може бути представлена у вигляді механізму ескалації внутрішньоособистісного конфлікту. Таким чином, вважатимемо, що для виникнення внутрішньоособистісного конфлікту необхідно, щоб на індивіда одночасно впливали протилежно спрямовані сили рівного значення. На нашу думку, ці сили виступають протиріччями у когнітивній, афективній і конативній сферах особистості, які виникають як наслідок усвідомленої чи неусвідомленої неможливості вибору комфортного прояву індивідуально-особистісних рис на рівні взаємодії із соціумом. Тобто головною основою виникнення внутрішньоособистісного конфлікту є неможливість вибору при зіставленні та розбіжності між власними та нав'язаними соціумом суперечливими бажаннями, цілями чи потребами. О.А. Донченко та Т.М. Титаренко [1] виділяють три рівні розвитку таких суперечностей (протиріч): від неможливості реалізації власних планів, через проектування внутрішнього дискомфорту на зовнішню взаємодію суб'єкта з дійсністю до психологічної рівноваги внутрішнього світу особистості.

Коли особистість тривалий час не може надати перевагу одному з двох протиріч, вона знаходиться в стані постійної емоційної напруги, що, на нашу думку, є наступним етапом у розвитку внутрішнього конфлікту особистості (див. рис.1). Цей етап ескалації внутрішньоособистісного конфлікту супроводжується неприємними переживаннями, почуттям незручності. На думку Р.С. Немова [3], психологічна напруга породжує скутість у рухах, сповільненість і неточність реакцій на вплив зовнішніх подразників, помилки в роботі та мовленні. Все це призводить до неузгодженості між проявами когнітивної, афективної та конативної сфер особистості. Подібна неузгодженість думок, намірів, настроїв, поведінки, вчинків і дій стає підґрунтям для відчуття особистістю дисгармонічності власного існування